

НАДДНІПРЯНЩИНА В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ

МАСОНСТВО В УКРАЇНІ

- Національне відродження в Україні розгорнулося в умовах, коли Західна Європа перебувала під впливом ідей Просвітництва і Французької революції. Ці ідеї не знали кордонів і з часом прийшли в Україну, справляючи вплив на настрої її еліти.
- З Європи в Україну через Росію і Польщу в кінці XVIII ст. прийшов ще один різновид суспільного руху – масонство.

МАСОНСТВО

- **ТЕРМІН: МАСОНСТВО** – таємний релігійно-етичний рух.

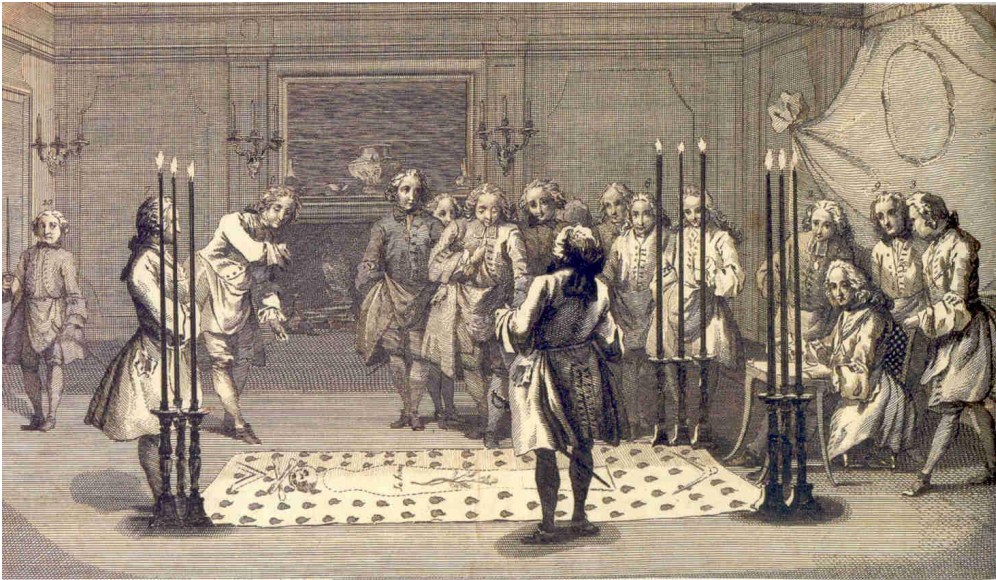
Головні принципи: рівності і братерства, самопізнання, самовдосконалення; мирний шлях людства до солідарності і загального добробуту.

Наприкінці XVIII ст. ложі (гуртки) масонів діяли в Житомирі, Одесі, Харкові, Полтаві, Львові, Самборі та інших містах.

Центром масонського руху в Україні останньої чверті XVIII ст. став **Київ**.

- **Поширенню масонського руху** сприяли:
 - Велика Французька революція,
 - включення Правобережної України до складу Російської імперії,
 - поширення ідей просвітництва та європейського стилю життя,
 - війна 1812р.

Найвідоміші масонські ложі:

► Київ – „З'ЄДНАНИХ СЛОВ'ЯН” (1818 – 1822 рр.) – основну роль відігравала польська інтелігенція.

- Ідея слов'янської єдності залучила до ложі росіян та українців. Всього ложа нараховувала близько 80 осіб.
- Основною темою зібрань була ідея національного визволення слов'янських народів, які страждали під владою Російської та Австрійської імперій;

Найвідоміші масонські ложі:

► **Одеса** – ● **„ПОНТ ЄВКСИНСЬКИЙ”** (з 1817 р.). На чолі організації стояв Олександр Ланжерон.

До складу ложі входило близько 70 осіб (військові, чиновники, поміщики);

● ложа **„ТРЬОХ ЦАРСТВ ПРИРОДИ”** (надр, рослинного, тваринного) – входили онуки останнього гетьмана **Кирило** та **Петро Розумовські**.

Найвідоміші масонські ложі:

► Полтава – „ЛЮБОВ ДО ІСТИНИ” (1818 – 1819 р.) – основний наголос робила на національні проблеми України.

Пізніше на її базі було створено „МАЛОРОСІЙСЬКЕ ТОВАРИСТВО” (1821 р. – Василь ЛУКАШЕВИЧ).

В той час Іван Котляревський, який служив тут у війську, був в цій ложі.

Лукашевич і його однодумці відстоювали ідеї державної незалежності України як головної передумови вільного розвитку національної культури, скасування кріпацтва й запровадження європейських форм державного устрою.

Найвідоміші масонські ложі:

► Харків – „ВМИРАЮЧИЙ СФІНКС”
(1817р.).

Царський уряд, відчуваючи з боку масонів потенційну загрозу, 1822 р. видав указ про заборону всіх таємних організацій та гуртків.

ДЕКАБРИСТСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ

- Більш дієвою опозицією царизму став декабристський рух.
- **Основною причиною** декабристського руху стала криза феодально-кріпосницької системи, а своєрідним каталізатором – війна 1812р., яка привела до активного поширення західноєвропейських ідей, глибокого ознайомлення з соціальним та політичним досвідом Європи, зростання серед дворянства власної гідності та значення.

Перші декабристські організації

Першими декабристськими організаціями стали

- «Союз порятунку» (1816 – 1818 рр.)
- «Союз благоденства» (1818 – 1821 рр.)

Внаслідок реорганізації в 1821 р. виникло **два осередки** –

- **ПІВНІЧНЕ ТОВАРИСТВО** (на чолі з М. Муравйовим) з центром у Петербурзі
- ПІВДЕННЕ (на чолі з П. ПЕСТЕЛЕМ) з центром у ТУЛЬЧИНІ (Україна).

Згодом було засновано ще дві управи Південного товариства – Каменську та Васильківську.

ТОВАРИСТВО ОБ' ЄДНАНИХ СЛОВ' ЯН

1823 р. в Україні виникла ще одна таємна організація «ТОВАРИСТВО ОБ'ЄДНАНИХ СЛОВ'ЯН».

Утворена братами Андрієм і Петром Борисовими та Ю. Люблінським в місті Новограді – Волинському.

Петръ Борисоевъ - 1839^{г.}

ПРОГРАМНІ ДОКУМЕНТИ

Надзвичайно важливо, що паралельно кількісному зростанню товариств та їхній консолідації активно йшов процес теоретичного осмислення шляхів виходу суспільства із кризи, створилися моделі майбутнього суспільного устрою.

- Йдеться про **ПРОГРАМНІ ДОКУМЕНТИ** декабристів – «**Конституцію**» **М. Муравйова** («**Північне товариство**»)
- «**РУСЬКУ ПРАВДУ**» **П. Пестеля** («**Південне товариство**»),
- «**Правила об'єднаних слов'ян**» та «**Клятву об'єднаних слов'ян**» («**Товариство об'єднаних слов'ян**»).

ПОЛІТИЧНИЙ УСТРІЙ

Якщо в цілому охарактеризувати програми цих організацій, то можна зазначити, що **СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПУНКТИ** мали прогресивний характер: **ліквідація самодержавства, кріпосного права.**

Що стосується **ПОЛІТИЧНОГО УСТРОЮ**, то різні організації бачили його по-різному:

- **конституційна федеративна монархія** (Північне товариство, «Конституція» Муравйова);
- **встановлення республіки** (Південне товариство, «Руська Правда» П. Пестеля);
- **встановлення федеративної республіки** (Товариство об'єднаних слов'ян).

НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ

По-різному бачили декабристи і вирішення НАЦІОНАЛЬНОГО ПИТАННЯ:

- М. Муравйов передбачав поділ Росії на 13 федеративних штатів, два з яких – Чорноморський (Київ) та Український (зі столицею у Харкові) територіально збігалися з колишньою Гетьманщиною та Слобідською Україною.
- П. Пестель обстоював відверто великодержавні позиції неподільності території Російської імперії.
- Брати Борисови висували ідею визволення всіх слов'янських народів з-під гніту самовладдя та утворення слов'янського федеративного союзу, до якого мали увійти Росія, Польща, Сербія, Далмація та інші держави.
- Щоправда, зарахувати до цього союзу Україну як окрему незалежну державу Товариство об'єднаних слов'ян не наважилося, що було свідченням низького рівня української національної самосвідомості серед більшості його діячів

Декабристський рух

- Намагаючись зібрати в єдине ціле всі опозиційні сили, у вересні 1825 р. Товариство об'єднаних слов'ян об'єдналося с Південним товариством і перетворилося на його філію.
- Після тривалих дискусій Південне та Північне товариства узгодили час спільного виступу – літо 1826 р. тобто саме той період, коли цар мав прибути на військові маневри в Україну. Проте історія внесла свої корективи у перебіг подій: у листопаді 1825 р. Олександр I несподівано захворів і помер у Таганрозі.
- **Північне товариство** без будь-якого узгодження своїх дій із Південним вирішило самостійно підняти повстання у Петербурзі, скориставшись церемонією присяги військ та сенату на вірність Миколі I **14 грудня 1825 р.** (від місяця в який відбулося повстання, походить назва руху – **декабристський**).

«Православний катехізіс»

- Намагаючись виправити становище та продовжити почин Північного товариства, **29 грудня 1825 р.** члени **Васильківської управи С. Муравйов-Апостол та М. Бестужев-Рюмін** підняли повстання **ЧЕРНІГІВСЬКОГО ПІХОТНОГО ПОЛКУ** в селі Трилісах поблизу Василькова на Київщині (П. Пестель був заарештований 13 грудня 1825 р. за доносом провокатора).
- **31 грудня** перед повстанцями було зачитано текст «**Православного катехізісу**», складеного **Муравйовим-Апостолом**. Солдатів намагалися переконати в тому, що їхня участь в анти царському повстанні – богосхвальна справа (Бог створив усіх людей рівними, а царі – гнобителі народу, прокляті Богом).

Придушення Декабристського руху

- Повстання було придушене.
- За наказом Миколи I 3 липня 1826 р. було страчено п'ятьох лідерів декабристського руху: П. Пестеля, К. Ф. Рилєєва, С. І. Муравйова-Апостола, М. П. Бестужева-Рюміна, П. Г. Каховського – членів Південного товариства.

Придушення Декабристського руху

- Після придушення повстання декабристів політичне життя в Україні на деякий час замирає.
- Громадськість українських земель лише декілька разів спромагалося заявити про свою опозиційність.
- Слідчі жандармського управління свідчать про **пропаганду волелюбних ідей у Харківському університеті** (1826 – 1827 рр. діяв гурток, який очолили В. Розаліон-Сошальський та П. Балапуха – обговорювали політичну ситуацію, пропагували ідеї декабристів) та про **вільнодумство в Ніжинській гімназії вищих наук** (1827 – 1830 рр.).

ПОЛЬСЬКИЙ ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ ТА УКРАЇНА

- У **1830** р. українські землі знову опинилися у вирі революційних подій – у листопаді на **ПРАВОБЕРЕЖЖІ** спалахнуло **національно-визвольне повстання поляків проти режиму Російської імперії**.
- Цей виступ був зумовлений активним наступом самодержавства на автономні права королівства польського, що виявлялося в поширенні на польську територію репресивно-поліцейських порядків, запровадження цензури, боротьбі з ліберальною опозицією та патріотичними організаціями.
- Всі ці дії були порушенням дарованої царем Олександром I конституції королівства польського (1815 р.).

«ЗА НАШУ І ВАШУ СВОБОДУ»

- Повстання розпочалося у Варшаві. Незабаром було обрано національний уряд на чолі з князем А. Чорторийським, який висунув **програму боротьби за відновлення польської держави в кордонах 1772 р.**
- Щоб залучити до боротьби пригноблені народи, повстанці висунули гасло **«ЗА НАШУ І ВАШУ СВОБОДУ»** й звернулися по допомогу до народів Литви, Білорусі та України.

Придушення повстання

- Намагаючись поширити повстання на українські землі, польський уряд у квітні 1831р. ввів на Правобережжя свої війська.
- Але підтримало повстання в основному польське населення, оскільки поляки обстоювали зберігання кріпосного права, привілеїв шляхти (що не влаштовувало селянство), до того ж землі Правобережжя не отримували автономії, а входили до складу Польської держави (в чому не була зацікавлена місцева українська еліта).
- У вересні 1831 р. царські війська під командуванням генерала І. Паскевича

КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКЕ ТОВАРИСТВО

- Навесні **1846** р. у **Києві** виникла таємна українська політична організація – **Кирило-Мефодіївське товариство** (або братство), яка вперше в історії українського суспільного руху висунула політичні програмні завдання, спрямованні на докорінну перебудову тогочасного суспільства (діяла **до березня 1847р.**).
- Названа на честь слов'янських просвітителів, провідників християнської релігії східного обряду IX ст. Кирила і Мефодія.

Микола Костомаров

(1817—1885)

ЗАСНОВНИКИ

:

- **ЗАСНОВНИКАМИ** Кирило-Мефодіївського товариства були: **В. Білозерський, М. Гулак, М. Костомаров, П. Куліш, О. Маркевич.**
- Пізніше до його складу увійшли Г. Андрузький, О. Навроцький, Д. Пильгиков, І. Посяда, М. Савич, О. Тулуб.
- У роботі товариства **активну участь брав і Т. Шевченко.**

Основні програмні положення

- **Основні програмні положення організації сформульовані в «КНИЗІ БУТТЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ» або «ЗАКОНІ БОЖОМУ» і «СТАТУТІ СЛОВ'ЯНСЬКОГО БРАТЕРСТВА СВ. КИРИЛА І МЕФОДІЯ».**
- **«Книга буття українського народу»** – це синтезна модель перебудови суспільного життя, в якій було зроблено спробу врахувати релігійні, соціальні та національні чинники.
- В ній викладено програму товариства, **109 положень** релігійно-повчального та історико-публіцистичного характеру (відображено й оцінено основні події історії з давніх часів до середини XIX ст.; спрямованість – осуд царів і панів, поділу на стани суспільства, гноблення бідних людей, схвалення соціальної боротьби поневоленого народу проти своїх гнобителів).

Головні положення «Закону Божого»:

- визволення та єднання слов'янських народів;
- повалення самодержавного деспотизму й колоніального гноблення слов'ян Російською, Австрійською та Турецькою імперіями;
- скасування кріпосного права;
- національне і культурне відродження;
- повернення демократичних прав слов'янським народам.

„СТАТУТ СЛОВ'ЯНСЬКОГО ТОВАРИСТВА СВ. КИРИЛА І МЕФОДІЯ” складався з двох частин:

- **І. ГОЛОВНІ ІДЕЇ:** досягнення Україною національно – державної незалежності з демократичним ладом на зразок США або Французької Республіки у конфедеративній спілці незалежних слов'янських держав.
- Кожна з них становила б окремий штат або розмежовувалася на кілька штатів. **Київ мав стати столицею федерації**, в якому б раз на 4 роки збирався загальний сейм. Всі громадяни мали навчатися військовій справі, щоб бути готовими в разі війни стати на захист Батьківщини.

ГОЛОВНІ ПРАВИЛА

- **II. ГОЛОВНІ ПРАВИЛА:**

- визначалися організаційні принципи діяльності братства,
- статутні права та обов'язки його членів;
- встановлювалися таємні знаки членства (обручка із зображенням святих Кирила та Мефодія) та інші.
- **Щодо громадянських прав населення всеслов'янської федерації, то передбачалися скасування смертної кари її тілесних покарань,**
- обов'язкове початкове навчання,
- свобода віросповідання.

Шляхи реалізації:

- Характерно, що навіть виробивши компромісну концепцію суспільних перетворень, члени братства суттєво розходилися у питанні про шляхи її реалізації.
- Розбіжності в поглядах були значними:
- **від ліберально-поміркового реформізму** (В. Бєлозерський, М. Костомаров, П. Куліш)
- **до революційних форм і методів** (Г. Андрузький, М. Гулак, Т. Шевченко).

ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

- Ідеї визволення слов'янських народів з-під іноземного гніту та їхнього державно-федеративного єднання мали поширюватися шляхом **літературно-просвітницької пропаганди**.
- **Громадська діяльність кирило-мефодіївців зосереджувалась навколо:**
 - освіти народу і шляхів піднесення економіки України. Вони
 - збирали кошти для видання популярних книжок з практичними рекомендаціями сільським господарям,
 - склали проект впровадження в Україні широкої мережі початкових навчальних закладів. Активно
 - займалися науковою працею, читали лекції в навчальних закладах;
 - створили першу українську абетку — «кулішівку» (за прізвищем її автора П. Куліша).

Припинення братства:

Тарас Шевченко
(1814—1861)

- **Навесні 1847 р.** після доносу студента О. Петрова Кирило-Мефодіївське товариство було викрито і розгромлено.
- Всіх 12 членів товариства було під конвоем направлено до Петербурга. Слідством над братчиками керував сам Микола I. Він же затверджував кожному вирок. Усіх членів товариства без будь-якого суду засланням до різних місць Російської імперії.
- **Найтяжче було покарано Т. Шевченка** (заслано в малозаселені Оренбурзькі степи рядовим солдатом із заборонаю писати й малювати), бо під час арешту в нього знайшли рукописи його антицарських і антикріпосницьких творів.

Тести!!!